

Právne nástroje eliminovania extrémizmu v Českej republike

Matúš Vyrosto *

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2021.8.1.68-81>

Abstrakt:

VYROSTKO, Matúš: *Právne nástroje eliminovania extrémizmu v Českej republike*. Príspevok sa zaoberá aktuálnymi opatreniami proti extrémizmu v Českej republike. Autor sa orientuje predovšetkým na právne nástroje eliminovania extrémizmu, so zameraním na trestnoprávne normy, ako aj štruktúru a dynamiku trestnej činnosti. Tie doplnia o analýzu noriem správneho práva a ďalších opatrení ako i príkladov dobrej praxe v snahe o elimináciu extrémizmu v Českej republike. Pri výskume vychádza z legislatívnych a koncepčných dokumentov, aktuálnych správ, odborných textov i vedeckých publikácií, pričom využíva najmä vedecké metódy analýzy, syntézy, komparácie, dedukcie a indukcie. Cieľom príspevku je na základe stručnej analýzy zhodnotiť aktuálne právne opatrenia proti extrémizmu v Českej republike. Zároveň je týmto umožnené posúdenie príkladov dobrej praxe uplatniteľnej aj v Slovenskej republike.

Kľúčové slová:

Extrémizmus, nenávisť, trestný čin, priestupok

Legal Tools to Eliminate Extremism in the Czech Republic

Abstract:

VYROSTKO, Matúš: *Legal tools to eliminate extremism in the Czech Republic*. The paper deals with current measures against extremism in the Czech Republic. The author focuses mainly on the legal instruments of eliminating extremism, focusing on criminal law standards, as well as the structure and dynamics of crime. He complements them with an analysis of the norms of administrative law and other measures as well as examples of good practice in an effort to eliminate extremism in the Czech Republic. The research is based on legislative and conceptual documents, current reports, professional texts and scientific publications, using mainly scientific methods of analysis, synthesis, comparison, deduction and induction. The aim of the paper is to evaluate current legal measures against extremism in the Czech Republic on the basis of a brief analysis. At the same time, this enables the assessment of examples of good practice applicable in the Slovak Republic.

Key words:

Extremism, hatred, crime, offense

* PhDr. Matúš Vyrosto, PhD., Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav veřejné správy a regionální politiky, odborný asistent

Úvod

Problematika extrémizmu sa do povedomia odbornej i laickej verejnosti dostáva v štátoch strednej Európy čoraz intenzívnejšie. Politický úspech strán a hnutí, ktoré sú niektorými odborníkmi označované za extrémistické, otvárajú otázku legitimity výsledkov volieb. Do konfliktu sa tak dostáva ochrana základných ľudských práv a slobôd s ochranou a zachovaním samotného demokratického zriadenia štátu.

Je preto prirodzené, že zákonodárne zbory jednotlivých štátov vyvíjajú úsilie na prijatie takých právnych nástrojov, prostredníctvom ktorých môžu orgány verejnej moci účinne bojovať proti extrémistickým konaniam a prejavom. Ide spravidla predovšetkým o normy trestného a správneho práva, antidiskriminačné zákony a ďalšie opatrenia.

Je potrebné zdôrazniť, že je možné rozlišovať rôzne formy, či typy extrémizmu. Táto problematika si zasluhuje samostatnú vedeckú pozornosť a s ohľadom na obmedzené rozsahové možnosti článku sa preto ďalej orientujeme najmä na právne nástroje eliminovania extrémizmu v Českej republike (ďalej aj: „ČR“) normami trestného a správneho práva. Tie doplníme o ďalšie opatrenia a odporúčania pre orgány verejnej moci v boji proti extrémizmu.

Pojem „extrémizmus“ nie je právne zakotvený v právnom poriadku Českej republiky (podobne ako v Slovenskej republike (ďalej aj: „SR“)).¹ Pre účely článku vychádzame preto z definície, s ktorou pracuje Ministerstvo vnútra Českej republiky (ďalej aj: „MVČR“). Za extrémizmus sa podľa tejto definície považujú vyhranené ideologické postoje, ktoré vybočujú z ústavných, zákonných noriem. Sú charakteristické prvkami intolerancie a útočia proti základným demokratickým ústavným princípom, tak ako sú definované v českom ústavnom poriadku. Podľa MVČR je k týmto možné zaradiť napr. útku k právam a slobodám človeka a občana, zvrchovaný, jednotný a demokratický štát, či ochranu menšín pri rozhodovaní väčšiny.²

I na tomto základe je potrebné spomenúť, že medzi právne nástroje eliminovania extrémizmu okrem právnych noriem, ktoré smerujú k mitigácii extrémizmu prostredníctvom represie nežiadúceho konania, či správania, je k právnym nástrojom možné zaradiť aj dokumenty na medzinárodnej aj vnútroštátnej úrovni, ktorých cieľom je ochrana zraniteľných skupín obyvateľstva (napr. antidiskriminačný zákon, zákon o ochrane národnostných menšín a ďalšie právne dokumenty chrániace skupiny obyvateľstva pred nenávisťou).³ S ohľadom na obmedzené rozsahové možnosti a cieľ článku sa ale tejto problematike detailne nevenujeme.

1 V prípade najužšieho chápania extrémizmu je za extrémizmus považované len konanie, ktoré naplní skutkovú podstatu niektorého z trestných činov extrémizmu. Tento prístup však nie je uplatniteľný v Českej republike, keďže Trestní zákoník Českej republiky trestné činy extrémizmu výslovne nepozná.

2 Ministerstvo vnútra Českej republiky. *Co je extremismus. Vymezení pojmu*. In [mvcr.cz](https://www.mvcr.cz) [online] 25.11.2010 [cit. 15.11.2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/co-je-extremismus.aspx>

3 Napr. podľa §4 ods. 1 zákon č. 273/2001 Sb. O právech príslušníkov národnostných menšín a o zmene niektorých zákonů v znení neskorších predpisov z príslušnosti k národnostnej menšine nesmie byť nikomu spôsobená žiadna ujma.

1. Trestné činy extrémizmu a z nenávisťi v Českej republike

Česká republika podobne ako Slovenská republika kvalifikuje závažné extrémistické konania a prejavy ako trestné činy. Oproti Slovenskej republike síce neobsahuje taxatívny výpočet trestných činov extrémizmu, no na základe analýzy skutkových podstat jednotlivých trestných činov a komparácie z Trestným zákonom Slovenskej republiky⁴ a ďalších štátov strednej Európy je možné identifikovať niekoľko trestných činov, ktoré je možné označiť za trestné činy extrémizmu (resp. nenávisťné trestné činy, ako spomíname v článku vyššie).

Trestné činy extrémizmu český zákonodarca kvalifikuje v zákone č. 40/2009 Sb. (Trestní zákoník) v znení neskorších predpisov (ďalej aj: „Trestný zákon ČR“). V tejto súvislosti je možné hovoriť o nasledovných trestných činoch extrémizmu:

- Hanobenie národa, rasy, etnickej alebo inej skupiny osôb podľa § 355 Trestného zákona ČR
- Podnecovanie k nenávisťi voči skupine osôb alebo k obmedzovaniu ich práv a slobôd podľa § 356 Trestného zákona ČR
- Apartheid a diskriminácia skupiny ľudí podľa § 402 Trestného zákona ČR
- Založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu práv a slobôd človeka podľa § 403 Trestného zákona ČR
- Prejav sympatií k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu práv a slobôd človeka podľa § 404 Trestného zákona ČR
- Popieranie, spochybňovanie, schvaľovanie a ospravedlňovanie genocídy podľa § 405 Trestného zákona ČR

Ako trestné činy, ktoré môžu súvisieť s trestnými činmi extrémizmu (resp. s trestnými činmi z nenávisťi), je možné označiť:

- Násilie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi podľa § 352 ods. 2 a § 352 ods. 3 Trestného zákona ČR⁵
- Genocída podľa § 400 Trestného zákona ČR
- Útok proti ľudskosti podľa § 401 Trestného zákona ČR⁶

Trestní zákoník ČR (ďalej aj: „Trestný zákon ČR“) podobne ako Trestný zákon Slovenskej republiky obsahuje tzv. osobitný motív oprávňujúci uloženie vyššej trestnej sadzby. Na rozdiel od Slovenskej republiky, ktorá v § 140a explicitne vyjadruje, že trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140e Trestného zákona je trestným činom extrémizmu, Trestný zákon ČR obsahuje osobitný motív ako súčasť kvalifikovanej skutkovej podstaty pri konkrétnych trestných činoch. Napríklad podľa § 140 ods.

4 Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

5 Na rozdiel od § 352 ods. 2 Trestního zákoníka ČR, § 359 Trestného zákona Slovenskej republiky (násilie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi neobsahuje v základnej skutkovej podstate nenávisťný motív. Aj preto sa domnievame, že na základe odlišnej skutkovej podstaty je možné o uvedenom ustanovení v ČR hovoriť v súvislosti s extrémizmom.

6 Napr. Trestný zákon SR uvedené trestné činy neradí k trestným činom extrémizmu, napriek tomu ide podľa väčšiny autorov o nenávisťné trestné činy.

3 písm. g) Trestného zákona ČR, kto iného úmyselne usmrtí pre jeho skutočnú alebo domnelú rasu, príslušnosť k etnickej skupine, národnosť, politické presvedčenie, vyznanie alebo preto, že je skutočne alebo domnelo bez vyznania, potrestá sa odňatím slobody na pätnásť až dvadsať rokov. V základnej skutkovej podstate je páchatel'a možné odsúdiť na desať až osemnásť rokov, v prípade predchádzajúceho uváženia (prípravy) vraždy na dvanásť až dvadsať rokov. Ako ďalšie trestné činy, ktoré v kvalifikovanej skutkovej podstate počítajú s osobitným „nenávisťným“ motívom je možné uviesť napr. ťažké ublíženie na zdraví podľa § 145 ods. 2 písm. f), ublíženie na zdraví podľa § 146 ods. 2 písm. e), mučenie a iné neľudské, či kruté zaobchádzanie podľa § 149 ods. 2 písm. c), zbavenie osobnej slobody podľa § 170 ods. 2 písm. b), alebo zneužitie právomoci verejného činiteľa podľa § 329 ods. 2 písm. b) Trestného zákona ČR.

V prípade, že kvalifikovaná skutková podstata určitého trestného činu neobsahuje osobitný „nenávisťný“ motív, môže byť pri výške trestu odňatia slobody prihliadané na tzv. príťažujúcu okolnosť podľa § 42 písm. b), pričom za príťažujúcu okolnosť v tomto prípade ide pri spáchaní trestného činu zo ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostnej, etnickej, náboženskej, triednej alebo podobnej nenávisti alebo z inej zvlášť zavrhnúťhodnej pohnútky.

Podľa § 352 ods. 2 Trestného zákona ČR, kto použije násilie proti skupine obyvateľov alebo jednotlivcovi z dôvodu domnienky jeho/ich rasy, politického presvedčenia, vyznania (alebo bez vyznania), národnosti alebo príslušnosti k etnickej skupine, bude potrestaný odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky. Pre trestný postih podľa tohto ustanovenia zákonodarca vyslovuje záujem rovnako stíhať páchatel'a, ktorý sa vyhráza z uvedených dôvodov jednotlivcovi alebo skupine osôb usmrtením, ublížením na zdraví alebo spôsobením škody veľkého rozsahu. Podľa § 352 ods. 3 Trestného zákona ČR bude rovnako stíhaný páchatel', ktorý sa pre účel páchania vyššie rozoberaného trestného činu zoskupí alebo spolčí, alebo ho spácha využitím tlače, filmom, televíziou, rozhlasom alebo verejne prístupnou počítačovou sieťou, či iným rovnako účinným spôsobom.

Ďalším trestným činom extrémizmu v Českej republike je hanobenie národa, rasy, etnickej alebo inej skupiny osôb. Podľa § 355 Trestného zákona ČR, kto verejne hanobí národ, jeho jazyk, niektorú rasu alebo etnickú skupinu alebo skupinu osôb z rovnakých dôvodov (alebo domnienky o týchto dôvodoch) uvedených v § 352 ods. 2 Trestného zákona ČR, bude potrestaný odňatím slobody až na dva roky. Stanovenie vyššej trestnej sadzby je umožnené naplnením kvalifikovanej skutkovej podstaty podľa § 355 ods. 2, podľa ktorého bude stíhaný páchatel', ktorý vyššie uvedený trestný čin spácha najmenej s dvoma osobami, alebo tlačou, filmom, rozhlasom, televíziou, verejne prístupnou počítačovou sieťou alebo spôsobom podobne účinným. V tomto prípade bude odňatím slobody páchatel' potrestaný až na 3 roky.

Trestný postih hrozí aj páchatel'ovi, ktorý naplní skutkovú podstatu trestného činu podľa § 356 ods. 1 – podnecovania k nenávisti alebo obmedzovaniu práv a slobôd voči niektorému národu, rase, etnickej skupine, náboženstvu, triede alebo inej skupiny osôb, s odňatím slobody až na dva roky. Rovnako bude potrestaný páchatel', ktorý sa pre konanie takéhoto skutku spolčí alebo zoskupí. Čo sa týka naplnenia kvalifikovanej skutkovej podstaty podľa § 356 ods. 3, v prípade, že páchatel' skutok spácha tlačou, filmom, rozhlasom, televíziou alebo iným podobným prostriedkom vrátane

využitia počítačových sietí alebo sa aktívne zúčastní činnosti skupiny, organizácie alebo združenia, ktoré hlása diskrimináciu, násilie alebo akúkoľvek formu nenávisťi, bude potrestaný odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

Nasledujúcich 6 trestných činov extrémizmu patria podľa Trestného zákona ČR do 13. hlavy, dielu 1 – Trestné činy proti ľudskosti.

Podľa § 400, kto v úmysle úplne alebo čiastočne zničiť niektorú rasovú, etnickú, národnostnú, náboženskú, triednu alebo inú podobnú skupinu ľudí:

- príslušníkov takejto skupiny uvedie do takých životných podmienok, ktoré majú skupinu fyzicky čiastočne alebo úplne zlikvidovať,
- prijme opatrenia s cieľom zabrániť rodeniu detí v tejto skupine,
- násilne prevedie deti z jednej takejto skupiny do druhej, alebo
- spôsobí smrť alebo ťažkú ujmu na zdraví príslušníkovi takejto skupiny, bude potrestaný odňatím slobody na dvanásť až dvadsať rokov, alebo výnimočným trestom.

I naplnenie skutkovej podstaty nasledovného trestného činu pre páchatel'a vedie k represii v podobe odňatia slobody vo výške dvanásť, až dvadsať rokov alebo výnimočného trestu. Podobne ako pri genocíde, i trestný čin útoku proti ľudskosti vážnym spôsobom obmedzuje základné ľudské práva osôb alebo skupín osôb. Skutkovú podstatu naplní ten, kto sa podľa § 401 Trestného zákona ČR dopustí rozsiahleho alebo systematického útoku zameranému proti civilnému obyvateľstvu ich zotročovaním, vyhladzovaním, deportáciami alebo násilným presunom, či rôznych foriem sexuálneho násillia, napr. vynútenej prostitúcie, tehotenstva alebo sterilizácie, znásillenia alebo sexuálneho otroctva. Útokom proti ľudskosti sa prevlní i osoba, ktorá sa dopustí perzekúcie skupiny obyvateľstva z rasových, politických, etnických, národnostných, kultúrnych dôvodov, z dôvodu pohlavia alebo z iného podobného dôvodu, apartheidu a podobného skutku segregácie alebo diskriminácie, mučenia, vraždy alebo iného neľudského činu obdobnej povahy. Ako trestný čin útoku proti ľudskosti Trestný zákon ČR kvalifikuje taktiež zavlečenie osoby na neznáme miesto, zbavenie osobnej slobody alebo akékoľvek iné obmedzenie smerujúce k nedobrovoľnému zmiznutiu osôb.

Samostatnou právnou kvalifikáciou zákonodarca určuje akt apartheidu a diskriminácie skupiny ľudí v § 402 Trestného zákona ČR. Podľa tohto ustanovenia bude osoba, ktorá pácha trestný čin apartheidu, rasovú, etnickú, národnostnú alebo triednu segregáciu alebo inú diskrimináciu, potrestaná odňatím slobody na päť až dvanásť rokov. Od súdnenie páchatel'a na odňatie slobody s uplatnením vyššej hornej hranice trestnej sadzby hrozí v prípade naplnenia kvalifikovanej skutkovej podstaty podľa § 402 ods. 2 písm. a) a b) v prípade, že vykoná skutok v ods. 1, a tým uvedie skupinu ľudí do ťažkých životných podmienok, alebo skupinu vystaví neľudskému alebo ponížujúcemu zachádzaniu.

Založenie hnutia smerujúceho k potlačovaniu práv a slobôd človeka je v Českej republike taktiež trestné. Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov bude potrestaný ten, kto podľa § 403 ods. 1 Trestného zákona Českej republiky založí, podporuje alebo propaguje také hnutie, ktoré preukázateľne smeruje k potlačovaniu práv a slobôd človeka, alebo rasovú, triednu, národnostnú, či náboženskú nevraživosť alebo nevraživosť k inej skupine osôb. Prísnejšie sa potrestá páchatel', ktorý podľa § 403 ods. 2 spácha skutok uvedený v ods. 1 tlačou, filmom, rozhlasom, televíziou, verejne prístupnou počítačovou sieťou alebo iným podobne účinným prostriedkom, spácha

čin ako vojak, člen organizovanej skupiny, alebo čin spácha za stavu ohrozenia štátu alebo vojnového stavu. V tomto prípade bude páchatel' potrestaný odňatím slobody na tri roky až desať rokov.

V prípade, že osoba síce hnutie podľa § 403 ods. 1 nebude podporovať, či propagovať, ale verejne k hnutiu prejaví sympatie, dopustí sa trestného činu podľa § 404 Trestného zákona Českej republiky a bude potrestaná odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

V neposlednom rade, podobne ako Trestný zákon Slovenskej republiky, i Trestný zákon Českej republiky s formálnymi odlišnosťami obsahuje vyjadrený záujem trestne postihovať popieranie genocídy. Kto podľa § 405 Trestného zákona Českej republiky verejne popiera, schvaľuje, snaží sa ospravedlniť alebo spochybňuje nacistickú, komunistickú alebo inú genocídu, zločiny proti ľudskosti, vojenské zločiny alebo zločiny proti mieru, bude potrestaný odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.

Je potrebné poukázať i na fakt, že trestné činy podľa § 400, § 401, § 402 a § 403 explicitne vyjadrujú, že i príprava na takýto trestný čin je trestná.

2. Štruktúra a dynamika extrémistickej trestnej činnosti v Českej republike

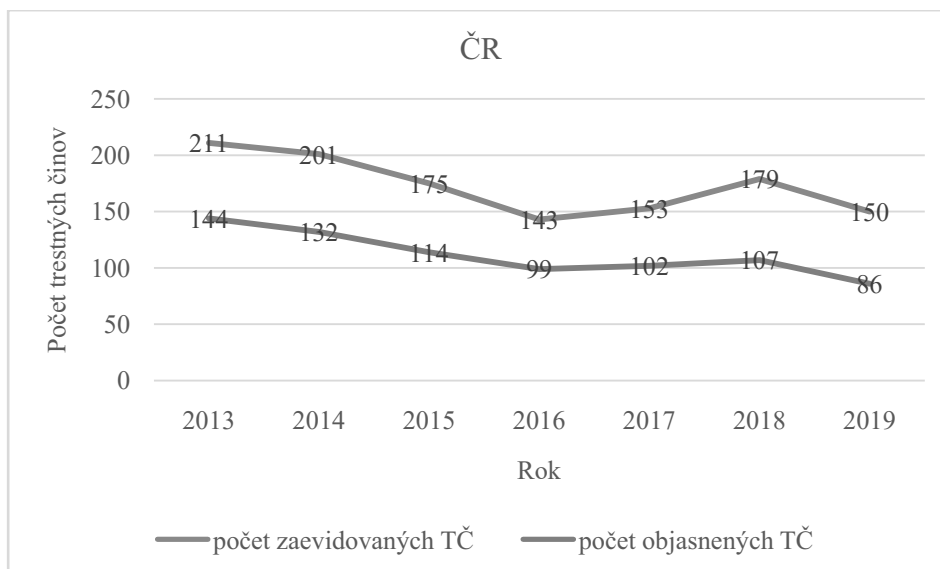
S ohľadom na predmet článku a na fakt, že jedným z kľúčových právnych nástrojov boja proti extrémizmu je trestný postih, v ďalšej časti analyzujeme stav, štruktúru a dynamiku extrémistickej trestnej činnosti v Českej republike, na základe čoho je možné zistiť podiel na celkovej kriminalite, ako i závažnosť skutkov podľa najčastejšie páchaných trestných činov extrémizmu.

Tab. 1: „Počet zaevidovaných trestných činov s extrémistickým podtextom v Českej republike v rokoch 2013 až 2019“

Rok	Počet zaevidovaných trestných činov	Podiel na celkovej kriminalite (%)	Počet objasnených trestných činov	Počet stíhaných a vyšetrovaných osôb
2013	211	0,06	144	198
2014	201	0,07	132	157
2015	175	0,07	114	154
2016	143	0,07	99	-
2017	153	0,08	102	132
2018	179	0,09	107	136
2019	150	0,06	86	-

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2018; Statistické přehledy kriminality za rok 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019.

Graf 1: „Počet zaevidovaných a objasnených trestných činov s extrémistickým podtextom v Českej republike v rokoch 2013 až 2019“

Zdroj: *Vlastné spracovanie podľa: Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2018; Statistické přehledy kriminality za rok 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019.*

Podobne ako Slovenská republika, aj Česká republika prostredníctvom Ministerstva vnútra (MVČR) pravidelne zverejňuje štatistiky trestných činov. Keďže však tieto trestné činy taxatívne nevymedzuje, nie sú ani evidentné v štatistike podľa druhov trestných činov. Ak vychádzame zo Správy o prejavoch extrémizmu a předsudečné nenávisti, ktorú MVČR každoročne zverejňuje, je možné konštatovať, že v rámci sledovaného obdobia je počet zistených a objasnených trestných činov na relatívne podobnej úrovni. Ak porovnáme počet obyvateľov zo SR, je možné povedať, že orgány činné v trestnom konaní sa s extrémistickou trestnou činnosťou stretávajú v podobnom rozsahu. Najviac zistených trestných činov s extrémistickým podtextom je možné identifikovať za sledované obdobie v roku 2013. Počet objasnených trestných činov je relatívne vysoký a vo väčšine presahuje 50%. Podiel na celkovej kriminalite sa pohybuje do 0.1%

Tab. 2: „Počet zistených a objasnených trestných činov extrémizmu podľa konkrétneho ustanovenia Trestního zákoníka České republiky v rokoch 2013 – 2019“⁷

Paragraf TZ	Trestné činy	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Násilie voči skupine obyvateľov a jednotlivcom (§ 352)	Zistené	50	31	1	6	1	40	50
	Objasnené	44	30	0	4	0	29	31
	t. j. %	88	96,8	0	66,7	0	72,5	62

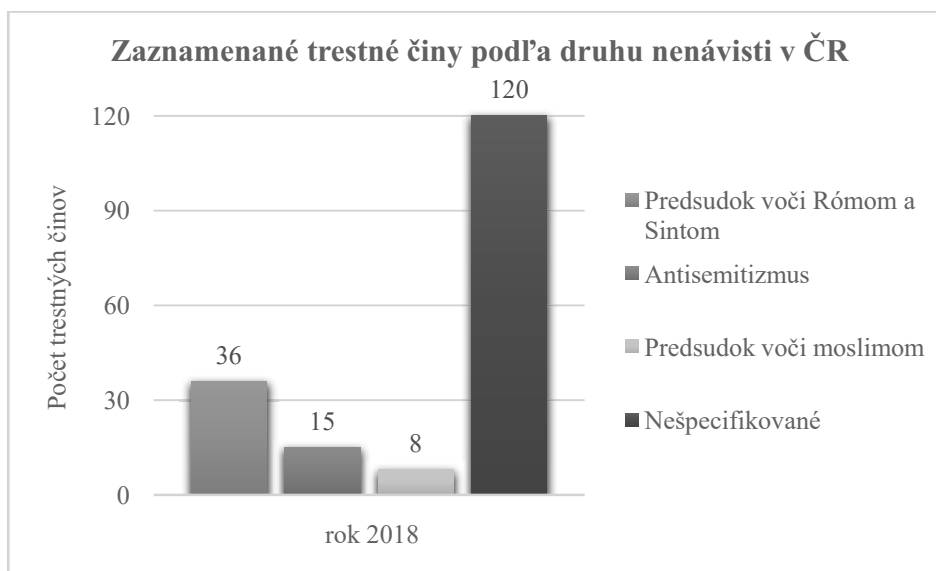
7 Pre účely štatistického porovnania k trestným činom extrémizmu radíme i § 352 – násilie proti skupine obyvateľov a jednotlivcovi.

Hanobenie národa, rasy, etnickej a inej skupiny (§ 355)	Zistené	37	27	0	3	1	36	26
	Objasnené	34	23	0	2	0	15	18
	t. j. %	91,9	85,2	0	66,7	0	41,7	69,2
Podnecovanie k národnostnej a rasovej nenávisti (§ 356)	Zistené	13	18	0	0	2	25	41
	Objasnené	8	12	0	0	1	15	19
	t. j. %	61,5	66,7	0	0	50	60	46,3
Podpora a propagácie hnutia (§ 400, 401, 402, 403, 404, 405)	Zistené	80	101	0	3	4	78	83
	Objasnené	67	89	0	0	0	49	49
	t. j. %	83,8	88,1	0	0	0	62,8	59

Zdroj: *Vlastné spracovanie podľa: Statistické přehledy kriminality za rok 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019.*

V rámci porovnania počtu zistených a objasnených trestných činov extrémizmu v sledovanom období podľa konkrétneho ustanovenia, je v Českej republike možno konštatovať najväčší počet zistených trestných činov za rok 2019 v rámci trestného činu podpory a propagácie hnutí, kam MVČR pre štatistické účely radí §§ 400-405. V danom roku bolo zistených 83 trestných činov. Druhým najčastejšie páchaným (resp. zisteným) trestným činom extrémizmu bolo násilie proti skupine obyvateľov a jednotlivcovi. Objasnenosť sa pohybuje vo väčšine nad 50%, čo je relatívne pozitívny výsledok.

Graf 2: „Zaznamenané trestné činy z nenávisti (hate crime) v Českej republike podľa druhu nenávisti v roku 2018“

Zdroj: *Vlastné spracovanie podľa: OSCE (ČR) 2019.*

V porovnaní so Slovenskou republikou, ktorá zaznamenáva trestné činy podľa nenávisti jednotne ako rasizmus a xenofóbiu, možno spomenúť, že v Českej republike boli zaznamenané trestné činy podľa druhu nenávisti ako predsudok voči Rómom

a Sintom, antisemitizmus, predsudok voči moslimom a iné nešpecifikované trestné činy. Nešpecifikovaných trestných činov podľa druhu nenávisť, bolo v roku 2018 najviac – až 120 trestných činov. V tom istom roku bolo zaevidovaných 15 trestných činov majúcich antisemitský podtext. Oproti roku 2017 došlo k poklesu o 12 skutkov.

Trestné činy s antisemitským podtextom v roku 2018 predstavovali 8,4% z celkového počtu trestných činov majúce extrémistický podtext. V roku 2017 sa jednalo 17,6%.

V roku 2018 bolo zaevidovaných celkom 36 trestných činov motivovaných nenávisťou proti Rómom. Ide o nárast o deväť skutkov oproti minulému roku. Tieto trestné činy sa v roku 2018 podieľali na celkovom počte trestných činov s extrémistickým podtextom 20,1 percentuálnymi bodmi.

V roku 2018 Polícia ČR zaznamenala osem trestných činov motivovaných nenávisťou voči moslimom. V roku 2017 ich evidovala tri. V roku 2018 Polícia ČR zaznamenala aj sedem trestných činov motivovaných nenávisťou k Arabom. Oproti roku 2017 sa jedná o nárast o päť skutkov.⁸

3. Koncept tzv. predsudečnej nenávisťi a ďalšie opatrenia proti extrémizmu

V prípade menej závažných prejavov charakteristických diskrimináciou, resp. obmedzovaním ľudských práv a slobôd je i v Českej republike, podobne ako v Slovenskej republike možné páchatel'ov potrestať normami správneho práva. V tomto prípade je možné identifikovať najmä 2 ustanovenia zákona č. 251/2016 Sb. o niektorých prestupcích v znení neskorších predpisov (ďalej len: „zákon o niektorých prestupcích“), pričom ide o priestupky proti občianskemu súžitiu.

Podľa § 7 ods. 3 písm. a) sa osoba dopustí priestupku vtedy, ak príslušníkovi alebo príslušníkom národnostnej menšiny znemožní alebo akýmkoľvek spôsobom obmedzí výkon jeho/ich práv, ktoré im vyplývajú z právneho poriadku, pričom je za toto konanie možné podľa § 7 ods. 4 písm. b) uložiť pokutu do 20 000 Kč. Rovnaká maximálna výška pokuty hrozí osobe, ktorá podľa § 7 ods. 3 písm. b) zákona o niektorých prestupcích spôsobí inému ujmu z dôvodov jeho príslušnosti k národnostnej menšine alebo etnickej skupine, pre jeho pohlavie, jazyk, vieru alebo náboženstvo, vek, rasu, farbu pleti, sexuálnu orientáciu, zdravotné postihnutie, zdravotný stav, rodinný stav, či sociálny pôvod. Priestupok spácha i osoba, ktorá spôsobí ujmu inému z dôvodu jeho politického alebo iného zmýšľania, činnosti alebo členstva v politických stranách alebo hnutiach, odborových organizáciách alebo iných združeniach.

V neposlednom rade je potrebné zdôrazniť, že takto kvalifikovaného priestupku sa môže dopustiť nielen fyzická osoba, ale i právnická alebo podnikajúca osoba.

Je teda možné konštatovať, že na rozdiel od Slovenskej republiky, právny poriadok Českej republiky neobsahuje explicitné priestupky extrémizmu.

Podobne ako v iných štátoch strednej Európy, prirodzene ani v Českej republike trestný postih extrémizmu nie je a nemôže byť jediným nástrojom boja proti extrémizmu. Je možné povedať, že jednou z najčastejšie opakujúcich sa otázok, resp. problémov v rámci boja proti extrémizmu nielen v Českej republike, ale v celej Európskej únii je stanovenie hranice závažnosti konania, ktoré si vyžaduje represiu v podobe

8 OSCE. Czech Republic 2019. In *Hatecrime.osce.org* [online]. 2019 [cit. 15.11.2020]. Dostupné z: <https://hatecrime.osce.org/>

odňatia slobody. V tomto kontexte je v Českej republike zaujímavý novovzniknutý koncept tzv. „předsudeční nenávisti“.

Ako zdôrazňuje Vidrna, napriek tomu, že sa s pojmom v Českej republike intenzívnejšie pracuje najmä v posledných dvoch rokoch, prvýkrát sa v modifikovanej podobe objavil v roku 2016 v diele s názvom „Tváři v tvář předsudečnému násilí“, ktoré slúžilo ako príručka pre sociálnych pracovníkov. Vidrna poukazuje na to, že cieľom autorov príručky bolo nájsť vhodný náhradný termín pojmu „násilie z nenávisti“, ktorý podľa autorov evokuje potrebu intenzívneho nenávistného vzťahu medzi útočníkom a napadnutým. Podľa autorov príručky však nenávistný útok nemusí mať fyzickú povahu a môže prebiehať dlhodobo.⁹

S pojmom následne vo svojich koncepčných dokumentoch začali pracovať orgány verejnej moci a verejnej správy Českej republiky. Pre účely článku zrejme najpodstatnejším je tzv. „Koncepcie boje proti projevům extremismu a předsudečné nenávisti pro rok 2019 a 2020“. Vláda Českej republiky tento koncepčný dokument každoročne prijíma spolu so Správou o prejavoch extrémizmu na predchádzajúci rok.

Ako v dokumente „Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2018“ a rovnako 2019 uvádza odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnútra Českej republiky (ďalej aj: „MVČR“), využívanie pojmu je reakciou na pokles vplyvu tradičných extrémistických subjektov, zatiaľ čo ich aktivity, ale i rétoriku preberajú subjekty, ktoré nie je jednoznačne možné označiť za extrémistické. Za „předsudeční nenávist“ je teda podľa MVČR možné označiť také prejavy, ktoré sú motivované neznášanlivosťou a predsudkami, najmä skupinám definovaným rasou, náboženstvom, národnosťou, etnicitou, sexuálnou orientáciou atď. Aj v tomto prípade postačuje i domnelá príslušnosť, obeť tohto jednanja prakticky nemusí do skupiny patriť. Od extrémistických konaní sa podľa MVČR taktiež môžu odlišovať tým, že nemusia byť spojené s niektorou z totalitných ideológií. Medzi ďalšie charakteristické znaky, resp. riziká je možné zaradiť šírenie strachu v spoločnosti, podnecovanie k nenávistným aktivitám, nerešpektovanie základných ľudských práv, zľahčovanie postavenia obetí totalitných režimov a nenávistných útokov. Podľa MVČR takíto aktéri sa síce neusilujú o okamžité zničenie demokratického systému, ale postupne ho svojimi aktivitami oslabujú. Medzi takýchto aktérov MVČR radí napr. príslušníkov hnutia „Svoboda a přímá demokracie – Tomio Okamura“. Opatrenia proti extrémizmu vláda následne prijíma spoločne s opatreniami proti „předsudeční nenávisti“.¹⁰

4. Příklady dobrej praxe?

V rámci aktuálnych opatrení proti extrémizmu v Českej republike je možné poukázať na viacero zaujímavých projektov a strategických cieľov. Ako prioritné oblasti vláda Českej republiky v tejto súvislosti stanovila najmä trestnú činnosť na internete,

9 VIDRNA, J. Předsudečná nenávist. In *epravo.cz* [online] 03.10.2019 [cit. 11.11.2020]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/predsudecna-nenavist-110032.html#_ftn1

10 Ministerstvo vnútra Českej republiky. Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2018. In *mvcr.cz* [online]. 2019 [cit. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

rozpoznanie a preukázanie nenávisťného motívu pri trestných činoch, vyvracanie dezinformácií,¹¹ aktivity zamerané na integráciu cudzincov a informovanie verejnosti.

Kuna v tejto súvislosti zdôrazňuje dôslednú aplikačnú prax zákonov i judikatúry, no i potrebu kritickej analýzy judikatúry tak, „aby sa minimalizovali hrozby ideologicky motivovaných reštrikcií slobody prejavu, osobitne v prípadoch nenávisťného prejavu. V hre totiž nie je len sloboda prejavu ako kľúčová politická sloboda, ale aj osud demokracie ako civilizovanej formy vlády“.¹²

Wilfling dopĺňa fakt, že ak by nebolo možné legálne a legitímne obmedziť slobodu slova v prípade nenávisťných prejavov na sociálnych médiách, mohlo by to smerovať k legitimizácii takýchto postojov ako niečoho normálneho a akceptovateľného.¹³

V kontexte opatrení, ktoré MVČR deklaruje v dokumentoch z roku 2019 a 2020, berúc do úvahy preukázaný fenomén nárastu nenávisťných prejavov na internete, ako i zrejme opodstatnenú obavu verejnosti z neefektívnej asimilácie cudzincov do spoločnosti spôsobenú i migračnou krízou od roku 2015, sa uvedené priority javia ako rozumné.

Medzi strategické ciele na rok 2019 a rovnako 2020 MVČR radí napríklad cieľ informovať prostredníctvom relevantných štátnych inštitúcií verejnosť o protixtrémistických aktivitách a o extrémistickej scéne, vzdelávanie študentov o totalitných vodcoch prostredníctvom kultúrnych akcií a relevantnej prípravy pedagógov, poskytovať pomoc a podporu územnej samospráve v oblasti integračných aktivít pre menšiny a cudzincov, ochrániť bezpečnostné zložky od prípadnej infiltrácie extrémistami a zaistenie ochrany a pomoci potenciálnym obetiam trestnej činnosti, často príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín. Vo väčšine cieľov podľa tohto dokumentu vláda ČR taktiež vyjadruje záujem spolupracovať s orgánmi Európskej únie a ďalšími relevantnými subjektmi, napr. mimovládnyimi organizáciami.¹⁴

Je možné povedať, že koncept „předsudeční nenávisti“ odzrkadľuje problematiku nejednoznačného a nejednotného chápania extrémizmu v strednej Európe, pričom zároveň poukazuje na fakt, že i také konania a prejavy, ktoré nenaplnia skutkovú podstatu niektorého z trestných činov extrémizmu, resp. nejde ani o priestupok, môžu ohrozovať základné práva a slobody skupín osôb. Domnievame sa, že poukazovanie na tento fenomén pri prijímaní opatrení proti extrémizmu tak, ako je to možné vidieť v koncepčných dokumentoch Českej republiky, môže byť prínosné i pre ďalšie štáty strednej Európy, ktoré sa s touto problematikou vysporiadávajú.

Domnievame sa, že samostatným problémom boja proti extrémizmu môže zohrávať i nezákonná rozhodovacia činnosť orgánov obcí. V tomto prípade je možné poukázať na prípad primátora mesta Snina, ktorý „zakázal“ v roku 2018 verejné zhromaždenie predstaviteľov a prívržencov politickej strany Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko (ďalej len: „ĽSNS“) v januári 2018. Napriek tomu, že primátor mesta

11 Práve dezinformácie na internete, resp. tzv. „fake news“, sú odborníkmi čoraz častejšie spájané problematikou nenávisťných prejavov (viď napr. VÝBORNÝ, 2013).

12 KUNA, M. Sloboda prejavu verus nenávisťný prejav. In *Studia Aloisiana*. Roč. 9, č. 2, s. 56.

13 WILFLING, P. *Nenávisťné prejavy a extrémizmus v rozhodnutiach Európskeho súdu pre ľudské práva*. Banská Bystrica : VIA IURIS. s.20–25.

14 Ministerstvo vnútra Českej republiky. Koncepcie boje proti projevům extremismu a předsudečné nenávisti pro rok 2019. In *mver.cz* [online]. 2019 [cit. 28.11.2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>

Snina svoje konanie obhájil ako opatrenie proti extrémistickým prejavom v meste, pri odôvodnení rozhodnutia zákazu zhromaždenia nenaplnil podmienky uvedené v § 10 zákona č. 84/1990 Zb. o zhromažďovaní práve v znení neskorších predpisov, podľa ktorého má obec vo veci zhromaždenia posudzovať len oznámený účel zhromaždenia a miesto, kde sa má zhromaždenie konať. Dovoľme si tvrdiť, že v takomto prípade nejde o efektívnu formu boja proti extrémizmu, či kriminalite. Práve naopak, prívržencov zhromaždenia môže utvrdiť v potrebe boja proti demokratickému systému, ktorý sa sám nedokáže zákonne brániť.¹⁵

Poukazujúc na tento príklad, pozitívne hodnotíme distribúciu „Manuálu pro obce k zákonu o právu shromažďovacím“, ktoré vytvorilo MVČR a v roku 2009 s cieľom znížiť počet prípadov nesprávneho úradného postupu v podobných prípadoch tento manuál roz distribuovalo obciam a mestám. Súčasťou manuálu je aj zoznam kontaktných osôb, na ktoré sa môžu jednotlivé obecné úrady obracať.¹⁶

Pozitívne je taktiež možné hodnotiť samotnú existenciu a pravidelnú aktualizáciu koncepčných dokumentov boja proti extrémizmu, keďže v niektorých štátoch strednej Európy nejde o pravidlo.¹⁷ Práve kontinuita opatrení spojená s dôsledným zberom a vyhodnocovaním dát o extrémistickej trestnej činnosti môže výrazným spôsobom prispieť k eliminácii nenávistných konaní a prejavov.

Záver

V Českej republike sa dynamika extrémistickej trestnej činnosti drží na lineárnej úrovni a podiel na celkovej kriminalite sa pohybuje pomerne nízko – do 0,1%, čo je možné považovať za pozitívny jav. Napriek tomu je potreba prijímania aktuálnych opatrení proti extrémizmu evidentná. Závažné extrémistické konania český právny poriadok kvalifikuje ako trestné činy, ktoré sme analyzovali v prvej kapitole článku. Menej závažné konania a prejavy môžu byť potrestané pri spáchaní priestupku. Práve s menej závažnými konaniami sa Česká republika vysporiadaava zaujímavo, a to konceptom tzv. „předsudeční nenávisti“, ktorým sa zdôrazňuje spolu s opatreniami proti extrémizmu potreba hľadania spôsobov eliminácie aj iných foriem nenávistných prejavov a konaní.

V neposlednom rade je potrebné zdôrazniť, že k dosiahnutiu efektívneho boja proti extrémizmu je potrebné pristupovať spoluprácou orgánov verejnej moci s ďalšími aktérmi – od jednotlivcov až po medzinárodné subjekty. Je dôležité, aby boj proti extrémizmu nezostal len na úrovni politickej deklarácie, ale predovšetkým reálnych opatrení.

15 VYROSTKO, M. Freedom, democracy and extremism in the Slovak Republic. In *Central European Papers*. Opava : Slezská univerzita v Opavě. Fakulta veřejných politik, Roč. 6, č. 2, s. 75.

16 Ministerstvo vnútra Českej republiky. Manuál pro obce k zákonu o právu shromažďovacím. In *mvr.cz* [online]. 2014 [cit. 12.11.2020]. Dostupné z: <https://www.mvr.cz/clanek/extremismus-manual-pro-obce-k-zakonu-o-pravu-shromazdovacim.aspx>

17 Ako uvádzajú Bötticher a Mareš, „výročné správy Spolkového úradu pre ochranu ústavy (BfV), ako aj podobné správy viacerých úradov na ochranu ústavy v nemeckých spolkových krajinách (väčšinou zo Saska), zohrávali dôležitú úlohu ... pod vplyvom týchto správ boli pripravené české správy o problémoch extrémizmu. Prvá bola uverejnená v roku 1995.“ (BÖTTICHER, A. – MAREŠ, M. *Extremism as a security threat in the Central Europe. German experiences from countering extremist – implications and recommendations for Czech Republic and Slovak Republic and Central European influence towards Germany*. Bratislava : Centre for European and North Atlantic Affairs, 2013, s. 34).

Literatúra:

- BÖTTICHER, A. – MAREŠ, M. 2013. Extremism as a security threat in the Central Europe. German experiences from countering extremist – implications and recommendations for Czech Republic and Slovak Republic and Central European influence towards Germany. Bratislava : Centre for European and North Atlantic Affairs. 2013. 39 s. ISBN X.
- KUNA, M. 2018. Sloboda prejavu verzus nenávisťný prejav. In : Studia Aloisiana. Roč. 9, č. 2, s. 43-58. ISSN 1338-0508.
- Ministerstvo vnútra Českej republiky. Co je extremismus. Vymezení pojmu. In mvcr.cz [online] 25.11.2010 [cit. 15.11.2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/co-je-extremismus.aspx>
- Ministerstvo vnútra Českej republiky. Manuál pro obce k zákonu o právu shromažďovacím. In mvcr.cz [online]. 2014 [cit. 12.11.2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-manual-pro-obce-k-zakonu-o-pravu-shromazdovacim.aspx>
- Ministerstvo vnútra Českej republiky. Koncepcie boje proti projevům extremismu a předsudečné nenávisti pro rok 2019. In mvcr.cz [online]. 2019 [cit. 28.11.2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>
- Ministerstvo vnútra Českej republiky. Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2018. In mvcr.cz [online]. 2019 [cit. 27.11.2020]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>
- OSCE. Czech Republic 2019. In Hatecrime.osce.org [online]. 2019 [cit. 15.11.2020]. Dostupné z: <https://hatecrime.osce.org/>
- Statistické přehledy kriminality za rok 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019. In Policie.cz [online]. 2020 [cit. 20.11.2020]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
- VIDRNA, J. 2019. Předsudečná nenávist. In epravo.cz [online] 03.10.2019 [cit. 11.11.2020]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/predsudecna-nenavist-110032.html#_ftn1
- VYROSTKO, M. 2018. Freedom, democracy and extremism in the Slovak Republic. In Central European Papers. Opava : Slezská univerzita v Opavě. Fakulta veřejných politik, Roč. 6, č. 2, s. 66-77. ISSN 2336- 3312.
- VYROSTKO, M. 2020. Právne nástroje eliminovania extrémizmu smerujúceho proti národnostným menšinám a etnickým skupinám v strednej Európe: dizertačná práca. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 121 s.
- VÝBORNÝ, Š. 2013. Nenávisťný internet versus právo. Praha : Wolters Kluwer ČR. 164 s. ISBN 978-80-7357-766-7.
- WILFING, P. 2017. Nenávisťné prejavy a extrémizmus v rozhodnutiach Európskeho súdu pre ľudské práva. Banská Bystrica : VIA IURIS. 129 s. ISBN: 978-80-89805-01-3.
- Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník (Trestný zákon ČR) v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 251/2016 Sb. Zákon o některých přestupcích v znení neskorších predpisov.

- Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 273/2001 Sb. O právech príslušníkov národnostných menšín a o zmene některých zákonů v znení neskorších předpisů.

–
Summary: Legal Tools to Eliminate Extremism in the Czech Republic

In the Czech Republic, the dynamics of extremist crime remains linear and the share of total crime is relatively low - up to 0.1%, which can be considered a positive phenomenon. Nevertheless, the need to take current action against extremism is evident. The Czech legal system qualifies serious extremist practices as criminal offenses, which we analyzed in the first chapter of the article. Less serious acts and speeches can be punished when committing an offense. It is with less serious proceedings that the Czech Republic deals with interestingly. Namely the concept of the so-called "Prejudicial hatred", emphasizes, together with measures against extremism, the need to find ways to eliminate other forms of hate speech and acts. Last but not least, it must be emphasized that in order to achieve an effective fight against extremism, the cooperation of public authorities with other actors - from individuals to international actors, is necessary. It is important that the fight against extremism remains not only at the level of a political declaration, but above all real measures.

PhDr. Matúš Vyrosto, PhD.
Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik v Opavě
Ústav veřejné správy a regionální politiky
Bezručovo náměstí 885/14
746 01 Opava
Česká republika
e-mail: matus.vyrostko@fvp.slu.cz